

IQTISODIY INDEKSLARNING STATISTIK MA'LUMOTLARDAGI O'RNI

Turayeva Gulizahro

Guluston Davlat Universiteti o'qituvchisi

Boyturayev Sardor

Guluston Davlat Universiteti talabasi

Normengliyev Shohobiddin

Guluston Davlat Universiteti talabasi

***Annotatsiya:** Maqolada iqtisodiy indekslar haqida so'z borib, indeks atamasi haqida tushuncha va uning statistikaga bog'likligi haqida so'z yuritiladi. Ular iqtisodiy hodisa va jarayonlarni organishda muhim ahamiyatga ega. Iqtisodiy indekslar bevosita umum olchovga ega bolmagan murakkab iqtisodiy hodisa va jarayonlarni organishda doir ko'rsatkich ekanligi ko'rsatib o'tilgan.*

***Kalit so'zlar:** indeks, yalpi ichki mahsulot, istemol narxlari indeksi, ishsizlik darajasi, inflatsiya darajasi, qimmatli qog'ozlar bozori indeksi.*

Kirish

Statistikada indekslar deganda maxsus iqtisodiy ko'rsatkichlar tushuniladi. Ular iqtisodiy hodisa va jarayonlarni o'rganishda muhim qurol hisoblanadi. Statistik indekslar iqtisodiy hodisalarning rivojlanish darajasini ko'rsatadi, ya'ni ular o'rganilayotgan hodisalarning umumiy hajmini ifodalaydi, balki ularni qiyosiy jihatdan xarakterlaydi, o'zgarishini aniqlaydi.

Indekslar odatda nisbiy miqdor shaklida ifodalanadi. Shunga asoslanib, indekslarni nisbiy miqdorlar deb ta'riflash darsliklar va ilmiy asarlarda keng tarqalgan. Ammo bunday ta'rif indekslar mohiyatini haddan tashqari soddalashtirish, ularning sotsial-iqtisodiy hodisalarni bilish quroli sifatida roli va o'rnini tor doirada chegaralashdan boshqa narsa emas.

Indeksning nisbiy miqdorlarda ifodalanishi, ularning mohiyatini namoyon bo'lish shakllaridan biridir, xolos. Indeks nafaqat nisbiy ko'rsatkich, balki shu bilan birga o'rtacha ko'rsatkichdir, chunki ular o'rtacha o'zgarishlarni ta'riflaydi. Bundan tashqari, mutlaq o'zgarishni ham ta'riflashi mumkin, chunki o'rtacha nisbiy o'zgarishda mutlaq o'zgarish ham o'z ifodasini topadi.

Mavzuga oid adabiyotlarning tahlili

Ijtimoiy fanlar va barqarorlik sohasidagi ko'plab ma'lumotlar Gender farqi indeksi, Inson taraqqiyoti indeksi yoki Dow Jones sanoat o'rtacha indeksi kabi turli indekslarda taqdim etilgan. 2009-yilda Jozef Stiglits, Amartya Sen va Jean-Paul Fitoussi tomonidan yozilgan "Iqtisodiy samaradorlik va ijtimoiy taraqqiyotni o'lchash bo'yicha komissiyaning hisoboti" shuni ko'rsatadiki, Iqtisodiy samaradorlik ko'rsatkichlari bu indekslar mohiyatida o'sish yoki kamayish dinamikasini ham belgilaydi.

Tahlil va natijalar

Xalqaro reyting va indekslar dunyodagi institutsional muhitning sifatini baholashda iqtisodiy rivojlanishning asosiy sharti sifatida jahon hamjamiyati tomonidan qabul qilingan vositadir. Ular nafaqat ekspertlar, balki davlatlar darajasida ham islohotlar va ijtimoiy-iqtisodiy siyosat mezonini sifatida qo'llanib kelinadi.

Keyingi yillarda mamlakatimiz ko'pgina ustuvor reytinglarda yuqorilab borayotgani yurtimizda aholi turmush farovonligini oshirish, jamiyatimizda ochiqlik, oshkoralikni ta'minlash borasida qilinayotgan ezgu ishlarning muhim natijasidir

“Iqtisodiy erkinlik indeksi — 2022-2021” Mustaqil Davlatlar Hamdo'stligi mamlakatlari ko'rsatkichlari

T/r	Mamlakatlar	2022 hisobot		2021 hisobot		o'zgarishlar	
		o'rin	ball	o'rin	ball	o'rin	ball
1.	Armaniston	58	65,3	32	71,9	↓26	-6,6
2.	Qozog'iston	64	64,4	34	71,1	↓30	-6,7
3.	Ozarbayjon	75	61,6	38	70,1	↓37	-8,5
4.	Moldova	78	61,3	85	62,5	↑7	-1,2
5.	Rossiya	113	56,1	92	61,5	↓21	-5,4
6.	Qirg'iziston	116	55,8	78	63,7	↓38	-7,9
7.	O'zbekiston	117	55,7	108	58,3	↓9	-2,6
8.	Belarus	135	53	95	61	↓40	-8,0
9.	Tojikiston	147	49,7	134	55,2	↓13	-5,5
10.	Turkmaniston	165	46,2	167	47,4	↑2	-1,2

Xulosa va takliflar

Shunday qilib, aniqlangan qiyosiy ustunlik indeksleri savdoda mavjud va amalga oshirilgan ustunlikni baholashga imkon beradi, ammo ularning kelgusidagi dinamikasi to'g'risida hech qanday baho bermaydi. Ular vaqt o'tishi bilan texnologiyalarning o'zgarishi va ishlab chiqarish omillarining mavjudligi ta'sirida o'zgarishi mumkin, keyin ushbu ustunliklarning dinamikasini prognoz qilish zaruriyati tug'iladi. Savdo to'siqlari ko'p bo'lgan mamlakatlarda tovarlarning narxlarini narxlarning yaqinlashuvi deb hisoblash mumkin, bu iqtisodiyotning liberallashtirishidan so'ng jahon narxlari yo'nalishi bo'yicha o'zgarishni boshlaydi, ammo bunday prognoz qilish vositasi faqat proteksionistik siyosat amalga oshirilayotgan mamlakatlar uchun amal qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. N.M.Soatov, X.Nabiev, D.Nabiev, G.N.Tillaxojaeva. Statistika. Darslik. T.: TDIU, 2009. 568 bet.
2. X.Nabiyev, D.X.Nabiyev. Iqtisodiy statistika. Darslik. T.: Aloqachi, 2009. 512 bet.
3. Statistika: Uchebnik. / N.Umarov A. Abdullaev. R. Zulinova T-2009.
4. Шеркулова, Н. Р., Давлатов, Р. М., Негматов, С. С., & Негматова, М. Н. (2021). Улучшения характеристических свойств на натуральном шелке в процессе переработки с использованием модификатора. *Universum: технические науки*, (10-4 (91)), 73-78.
5. Шеркулова, Н. Р., & Давлатов, Р. М. (2021). ИССЛЕДОВАНИЕ ВЛИЯНИЯ СПОСОБА МОДИФИКАЦИИ НА ПОКАЗАТЕЛИ КАЧЕСТВА ШЕЛКА. *Universum: технические науки*, (10-4 (91)), 79-85.
6. Кабилова, Д. С., Шеркулова, Н. Р., & Базарбаева, Г. Г. (2020). Реализация продукции-показатель оптимального планирования производства. In *Исследования молодых ученых* (pp. 15-17).
7. Шеркулова, Н. Р., Давлатов, Р. М., & Маматкулова, М. шелковых волокон/. Монография.-Гулистон.-"Ziyo nashr-matbaa" ХК, 2022г.-148с.
8. Rustamovich, U. S., & Shaimardanovich, D. A. (2022). Innovative potential aci as an object management (in the example of hydroponics). *EPRA International Journal of Agriculture and Rural Economic Research (ARER)*, 10(5), 19-24.
9. Rustamovich, U. S., Musaevich, B. A., Zaripbaevich, T. A., Mavlonovich, Y. M., & Shaimardanovich, D. A. (2020). Formation and use human capital of agriculture. *Solid State Technology*, 63(4), 646-655.
10. Shaimardanovich, D. A., & Rustamovich, U. S. (2019). ECONOMIC-MATHEMATICAL MODELING OF OPTIMAL LEVEL COSTS IN THE GREENHOUSE VEGETABLES. *International Journal of Accounting Research*, 4(1), 20-25.
11. student Salomova, U. S. R. D., & Murodovna, Z. (2023). SPECIAL FEATURES OF INVESTMENT IN AGRICULTURE. *International journal of advanced research in education, technology and management*, 2(4).
12. Кароматов, И. Д., & Гулямов, Х. Ж. (2017). Медицинские вопросы, освещенные в Библии. *Биология и интегративная медицина*, (4), 55-75.
13. Gulyamov, X. (2023). INTER-ETHNICITY IN THE FORMATION OF CIVIL SOCIETY IN UZBEKISTAN HARMONY AND RELIGIOUS TOLERANCE. *Interpretation and Researches*, 1(12). извлечено от <http://interpretationandresearches.uz/index.php/iar/article/view/1314>
14. Bafoevich, U. B., Rasulovna, K. R. N., & Ziyodulloevna, K. S. (2021). REACTION OF 1, 1, 1-TRIFLUOROMETHYL-4-PHENYLBUTANEDIONE-2, 4 WITH BENZOIC ACID HYDRAZIDE. *INFORMATION TECHNOLOGY IN INDUSTRY*, 9(3), 939-944.
15. Rasulovna, K. R. (2023). Complex Nickel (Ii) Compounds Based on Acylhydrazones of Aroyltrifluoracetylmethhanes. *EUROPEAN JOURNAL OF INNOVATION IN NONFORMAL EDUCATION*, 3(10), 3-5.
16. Kochkarova, R. R., & Turgunov, E. (2023). IMPROVING THE METHODOLOGY OF TEACHING CHEMISTRY LESSONS AT SCHOOL WITH THE HELP OF DIFFERENT GAMES. *American Journal of Applied Science and Technology*, 3(10), 15-19.
17. M.Z. Kuvatova, Sh.A. Turdiyeva, R.R. Kochkarova. (2023). USE OF VENN DIAGRAM AND NETWORK METHOD IN TEACHING THE TOPIC OF "IMPORTANT CLASSES OF INORGANIC COMPOUNDS" TEACHING METHODOLOGY IMPROVEMENT. *International Multidisciplinary Journal for Research & Development*, 10(10). Retrieved from <https://www.ijmrd.in/index.php/imjrd/article/view/223>